

Exhibitions depicting the creative tandems of artist couples were held at the Vytautas Kasiulis Art Museum as part of a LNMA project dedicated to mark the Year of World Lithuanians. The work of two very different yet spiritually close artists living in Switzerland, Juzefa Katiliūtė (1916–2009) and Gabrielius Stanulis (1915–1999), was exhibited. Another intriguing tandem was the famous German

constructivist artist couple Ingrida Suokaitė-Helmer (b. 1942) and Roland Helmer (b. 1940). The Lithuanian woman with Estonian roots and the Czech German have been together for over 50 years. The revelation of these creative tandems was a unique opportunity to familiarise audiences with the work of artist couples of different generations and stylistic preferences.

Dailininkų tandemų fenomenas

Nijolė Nevčesauskienė

Juzefos Katiliūtės ir Gabrieliaus Stanulio kūrybos retrospektyvos paroda, Vytauto Kasiulio dailės muziejus, 2019 m. balandžio 11–2019 m. rugpjūčio 4 d.

Ingridos Suokaitės ir Rolando Helmerio kūrybos paroda „Abstraktu – geometriška – konkretu“, Vytauto Kasiulio dailės muziejus, 2019 m. rugsėjo 5–2019 m. lapkričio 17 d.

Kuratorė
Nijolė Nevčesauskienė

Architektė
Ieva Glumac

Menininkų šeimų kūrybinių tandemų parodas Vytauto Kasiulio dailės muziejuje sumanyta rengti pagal Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus projektą (LNDM), skirtą Pasaulio lietuvių metams. Įdėja parodyti menininkų šeimų kūrybą

nėra nauja, nemažai dailininkų šeimų puoselėja tiek individualaus stiliaus paieškas, tiek ir meninės bendrystės idėjas. Šis reiškinys inspiruoja kūrybinių paralelių, palyginimų galimybes.

Ryškūs ir saviti dailininkai gyvendami kartu dažnai ne tik patys būna įdomūs, bet ir savo kūrybos fonu tarsi atskleidžia partnerio kūrybinių savybių aspektus. Tokio tandemų pavyzdys galėtų būti žinomi išeivijos kūrėjai, skirtingo temperamento ir meninės krypties atstovai: racionalusis skulptorius Vytautas Kašuba ir ekspresyvioji keramikė plastikė Aleksandra Kašubienė-Fledžinskaitė, racionalusis grafikas ir tapytojas Vincas Kisarauskas ir lyriška konstruktyvistė tapytoja Saulė Kisarauskienė, Silvestras Džiaukštas ir Galina Petrova, Jonas Švažas ir Marija Švažienė, Algirdas Steponavičius ir Birutė Žilytė bei kiti. Šiuolaikiniame postmodernistiniame pasaulyje menininkų tandemų fenomenai atstovauja ir jaunų brolių Algirdo ir Remigijaus Gataveckų kūrybos tandemas. Prasmingai egzistuoja neregijų menininkų tandemai, žinomi rašytojų ir dailininkų

Juzefos Katiliūtės ir
Gabrieliaus Stanulio kūrybos
parodos fragmentas
Vytauto Kasiulio dailės
muziejus, 2019
Fot. Gintarė Grigėnaitė

tandemai, iliustruojantys ir kuriantys vaikų literatūrą. Aktualūs ir net tampa madingi apskritai meninės kūrybinės bendrystės pagrindu susikuriantys tandemai tam tikroms parodomis, projektams ir kt.

LNDM realizuota meninio tandemo idėja remiasi dviejų Šveicarijoje gyvenusių labai skirtingų, tačiau dvasiškai artimų dailininkų Juzefos Katiliūtės (1916–2009) ir Gabrieliaus Stanulio (1915–1999) kūryba. Nors kaip pora jiedu gyveno neilgai ir netrukus Šveicarijoje išsiskyrė, kartu išliko dvasinėje ir kūrybinėje plotmėje kaip meninis tandemas. Kitas intriguojantis tandemas yra žinomų Vokietijos menininkų konstruktyvistų Ingrydos Suokaitės-Helmer (g. 1942) ir Rolando Helmerio (g. 1940) pora. Lietuvė, turinti estiškų šaknų, ir Čekijos vokiečių, suvienyti kūrybinių ieškojimų ir aistros menui, kartu yra per penkiasdešimt metų.

Pirmosios parodos menininkas – G. Stanulis, svariai prisidėjęs prie Šveicarijos meno studijų formavimo, reorganizavęs Meno

mokyklą į universitetinį lygį bei prijungęs ją prie valstybinio Ženevos universiteto, kuriame nuo 1963-ųjų pats dirbo kaip profesorius pedagogas. Dailininkas Šveicarijos spaudoje buvo minimas kaip vienas savičiausių menininkų, turintis išskirtinį braižą, sugebantis ypač įdomiai dirbti su šviesa, spalvos ir filosofinės idėjos vienybe¹. Savitą G. Stanulio meninės kūrybos aspektą perteikia parodoje eksponuotos įvairios medžio, terakotos ir akmenyje iškaltos skulptūros, įvaizdinančios domėjimąsi ne tik anatomiais plastiniais aspektais, bet ir dvasinio moteriškumo paslaptimis. Moterų aktų figūros, sukurtos 1946–1947 m. Šveicarijoje kaip pirmieji dailininko kūrybą reprezentavę kūriniai, realizuotos medžiagoje. Prabangaus raudonmedžio torsas yra egzotiška ir intymia nuotaika dvelkiantis lyriškas moters atvaizdas. Dinamiškesnės plastikos molyje (terakotoje) lipdyti torsai yra nedidelių matmenų, kameriškai, perteikiantys judesį, impresionistinę lipdybos techniką.

¹
Gilliand P. E.,
Guillon Press M.,
Gabriel Stanulis,
Editions du Tricorne,
Geneve, 1998.

Tapyboje dominuojantys kūnai erdvėje yra tarsi antipodas skulptūrinei raiškai, suteikęs galimybę realizuoti dvasinio tobulėjimo idėjoms. Skulptorius neria į dvasinio tobulėjimo paieškas. Įvairiais rakursais skaidytų figūrų kompozicijų braižas kito nuo konceptualių iki suabstraktintų, gaivališko ekspresyvaus potėpio. Šviesaus gelsvai balto kolorito kompozicijose chaotiškos erotizuotos figūros panaša į gamtos stichijas. Nuo 8 dešimtmečio tapyboje atsiranda daugiau erdvės, plėtojama meistriška plono sluoksnio freskiškos technikos tapyba. Nedidelio formato šviesaus kolorito ekspresyvos, suabstraktinto stiliaus drobės jungiamos į ciklus. Būtent cikliškumas kūryboje ir sudaro ryšį su J. Katiliūtės kūryba. Tai kompozicijos, balansuojančios tarp realybės ir fantazijos, atskleidžiančios žydrosios šviesos idėją. Idėja, kuri dažnai skleidžiasi ir J. Katiliūtės kūryboje, perteikia gamtos galias ir tobulumą. Tapydamas natūroje dažną paplūdimio peizažą, G. Stanulis naudojasi visa realia saulės šviesos regimybe. Bet vėliau, 9 dešimtmečio pradžioje, atsiranda kūriniai, kuriuose šviesa įkūnijama ne taip tiesiogiai, o abstrakčiau. Lyriškąją šviesos substanciją perteikia mėlynų tonų kompozicijos, simbolizuojančios visuotinę erdvę, kosmosą ar vandenyną. Lyginant iškyla paralelių ne tik su J. Katiliūte, bet ir su M. K. Čiurlionio tapybos idėjomis. Tarsi po vandeniu sklindanti šviesa sukuria mistiškus vaizdinius, dominuojantį visatos kosmosą, dangaus kūnus vandenyne ir šviesos būtį. Užuominos apie žmogaus siluetą atrodo atsitiktinės, tačiau medžio šakų metafora tik dar labiau pabrėžia dramatišką išraišką.

J. Katiliūtės kūryboje kritikai akcentavo jėgą, originalumą ir spalvingumą, apibūdino ją kaip jautrią gamtos interpretatorę. Būtent gamtos tema, tapusi svarbiausia jos kūryboje, tarsi perima ir tęsia G. Stanulio meninio tandemo, kaip visuotinės minties galios įsikūnijimo, idėją. Tapytoja gimė 1916 m. gruodžio 8 d. Igliaukoje, Marijampolės apskrityje, inteligentų šviesuolių šeimoje. Paskatinta brolio rašytojo, įstojo mokyti į Kauno meno mokyklą. Ją baigė 1940 m. ir iškart buvo priimta į Vilniaus dailės akademiją (studijavo 1940–1943 m.). Ten tapybos studijoje vėl pasirinko profesoriaus Justino Vienožinskio klasę. Akademijoje susipažino ir su skulptūrą studijavusiu G. Stanuliu, su kuriuo 1942 m. gegužės 22 d. susituokė. Artėjant antrajai sovietų okupacijai, 1944 m. sutuoktiniai pasitraukė iš

Lietuvos. Juos pasitiko Šveicarija – graži šalis turistams, bet nedraugiška ją užplūdusiems pabėgėliams iš įvairiausių karo nusiaubtų vietų. J. Katiliūtė kibo į dailės studijas: įstojo į Ženevos dailės mokyklą ir ją 1948 m. baigė. Karo pabėgėlių statusas ir pilietybė padėjo lengviau pritaikyti svetimoje šalyje. J. Katiliūtės kūrybinis kelias plėtojosi nuo realistinio, ekspresionizmo abstrakcijos link, išsaugojant ir naratyvą. Kritikų įvertinta už originalumą ir spalvingumą, dailininkė dažnai apibūdinama kaip dangaus ir žemės, aušrų ir prieblandų, matomo ir nematomo, apčiuopiamo ir neapčiuopiamo pasaulio kūrėja. Kaip ir G. Stanulio, J. Katiliūtės ankstyvoji kūryba skleidėsi figūrinių studijų, kompozicijų pagrindu. Išlikęs „Autoportretas“ (1939) perteikia gebėjimą pagauti nuotaiką, ryžtingą charakterį, dėmesį kompozicijai, detalėms, pastozinėms spalvinėms dermėms. Tai savito stiliaus paieškų metas. Tamsaus kolorito, niūriūs, slegiančios nuotaikos tapybos darbuose juntama Kauno meno mokyklos, Vilniaus dailės akademijos įtaka, J. Vienožinskio tapybos poveikis.

J. Katiliūtės peizažams būdingas mistiškumas, jungtis tarp realybės ir sapnų, gamtos formų ritmiškumo ir intuityvumo: „Žavi nuostabūs paveikslai, kurių vidinė siela pripildyta šiaurės melodijų skambesio ir sugebėjimo magiškai keisti gamtos dėsnių ritmą, kur uolos teka upėmis, o vandenys virsta kalnais...“² Toks J. Katiliūtės polinkis panirti į gamtą nuo plačių panoraminių kompozicijų iki fragmentuotų, priartintų vaizdų suartina ją su G. Stanulio polinkiu mistifikuoti pasaulio reiškinius, ieškoti aukštesnių idėjų galios. J. Katiliūtės ankstyvosios kūrybos laikotarpiu simboliškai išryškėja medžių tema – tai užuomina apie žmones ir pačios menininkės dramatišką gyvenimą. Savo likimą svečioje šalyje ji dažnai lygino su išrautu ir kiton dirvon persodintu medžiu. Medžiai atrodo tvirtai suaugę vienas su kitu, susiglaudę plikomis šakomis, menininkė juos tapo grubokai, ekspresyviais potėpiais žydrame šalto kolorito dangaus fone suteikia apibendrintą, laužytą siluetą („Medžiai“, 1950). Kai kurie medžiai nutapyti šalia namų, apsupti atspindžių vandenyje, persmelkti tamsių spalvų ir šviesos dermės. Šviesos sklindimas peizaže yra tarsi maža properša, priminimas, kad spalvotos dermės, vaiskūs peizažai ką tik sukurti („Peizažas ant popieriaus“). 6 ir 7 dešimtmečiai J. Katiliūtės gyvenime buvo įsitvirtinimo, savęs nugalėjimo

² „Juzė Katiliūtė: „Kūryba yra kaip sėja“, sud. J. Mušinskienė, *Literatūra ir menas*, 2003 m. lapkričio 7, p. 9.

Ingridos Suokaitės kūriniai parodoje „Abstraktu – geometriška – konkrečiu“ Vytauto Kasiulio dailės muziejuje, 2019
Fot. Gintarė Grigėnaitė

metas, atspindėjęs jos būseną, kupiną vilties ir šviesos. Tapyboje atsirado vertikalų, priartintų, fragmentuotų vaizdų kompozicijų. Menininkė „atrado“ platanus“ – žmonių nugėntus, keistai deformuotus medžius. Vertikali ir fragmentiška kompozicija, žvilgsnis iš arti padeda koncentruotis ne į siužetą, bet į pačią tapybos idėją, kartu atspindi dailininkės adaptaciją svetimame krašte, troškimą ten prisijaukinti gyvenimą ir suprasti žmones.

Modernizmo idėjas įkūnijo I. Suokaitė ir R. Helmerio tandemas, paremtas konstruktyvistinės, abstrakčiosios tapybos ieškojimais. Apskritai abiejų dailininkų kūrybai būdingi meniniai sprendimai gali būti įvardijami trimis meno istorijos terminais: abstraktu, geometriška, konkrečiu. Šioje trinarėje sistemoje abstraktumo, geometriškumo ir konkretumo samprata reiškiasi skirtingais pavidalais. Abstrakčios formos yra plastiškos, kompozicijos ryškių kontrastingų spalvų, o jose sujungiami lygus arba

geometrinis fonas ir dinamiškas, ekspresionistinis centro motyvas.

I. Suokaitė gimė 1942 m. Zalfelde (*Saalfeld / Saale*), Vokietijoje, mokėsi Vasario 16-osios gimnazijoje, 1962–1964 m. Štutgarto ir 1964–1969 m. Miuncheno dailės akademijose. Nuo 1985 m. yra dailininkų sąjungos *Fürstentfeldbruck* narė, nuo 1991 m. – grupės GEDOK Miunchene narė. Nuo 1963 m. aktyviai dalyvauja personalinėse ir grupinėse parodose. Ji kuria grafikos ir tapybos technikomis daugiausia abstrakčius geometrizuotų struktūrų darbus, kuriems būdinga ryškios konstruktyvios formos ir spalvų kontrastai. I. Suokaitės kūrybos pagrindas yra vienos spalvos, kaip kompozicijos dominantės, pasirinkimas. Aplink jį formuoja sudėtingas plastines suapvalintų, susuktų, sutrikampintų ar kitais pavidalais sujungtų, į visas šalis lyg arabeskos besiveržiančių spalvinių dėmių sistemas („Spalvų sala“); kartais tą dėmių sistemą įkomponuoja į geometrinę trikampio

ar trikampių struktūrą („Ribotas rombas“). Dailininkei būdingi meniniai principai: išbaigtumas, pusiausvyra ir harmonija (net asimetrijos ir kontrastų harmonija); išreikšta drąsiais, ryškiais spalvų deriniais („Baltos spalvos sala“). Dažnai kūrinuose naudojami virvių kontūrai – optiškai apgaubiantys, atribojantys, vienos arba kelių spalvų, kartais tampantys spalvinių paviršių akcentais. Būtent virvės yra kontrastas ir „intuityvus, karštas pasipriešinimas viskam, kas per daug techniškai sukonstruota“³. Tai tampa aliuzija į konkretumo sąvoką, pritraukiančia realybę prie abstrakcijos raiškos. Menininkei svarbu pasiekti tam tikrą emocinę būseną, nuotaikų kaitą, kartais net viršijančią saiką: ji visiškai „atsiduoda spalvų grožiui ir leidžiasi jo nešama; ji kuria intuityviai, be vidinės cenzūros“⁴. I. Suokaitės tapybos veržlumas glaudžiai susijęs su dekoratyviu konstruktyvumu. Tai universaliai mąstančios, nuolat besikeičiančios dailininkės kelias. Jos ankstyviesiems tapybos darbams būdingas tapybiškumas ir ekspresyvių spalvinių dermių paieškos, prasiveržusios dinamiškais abstraktaus ekspresionizmo kompozicijomis. Menininkė meistriškai suderina savyje slypintį racionalų, aiškų mąstymą ir besiveržiantį kūrybišką temperamentą. Jos kūrybinis impulsyvumas suvaldomas aiškia kompozicine struktūra, centriška-asimetriška, diagonalia kompozicija, kuri dažnai išskaidoma ir užmaskuojama. Dinamiška ir optinė kaita skatinama vidinių spalvinių dermių kontrastais: optiškai geltona stumia žalia, mėlyna – geltoną ir t. t. Stabdymo, žvilgsnio atribojimo funkciją atlieka pastozinis tapymas mentele, netaisyklingos linijos, geometrinių fono elementų kryptys ir kt.

I. Suokaitės tapybai būdingas spontaniškas emociingumas nėra beribis. Ji sutramdo ir disciplinuoja plastinę raišką, minimalizuodama meninės raiškos priemones. Tuščios erdvės ir tuštumos vertes ji mediatyviai kuria tarsi atsvarą kalbėjimui skambiomis ir emociingomis frazėmis. Tokią funkciją atlieka minimalistinė raiška, pavyzdžiui, kai baltai nutapytame fone įvairios virvelių geometrinių struktūros akcentuoja horizontalumą, vertikalumą, dinamiškumą. Reljefiški plastiniai ir spalviniai virvių ritmai, sukomponuoti lyg žaidimas erdvėje, yra skirtingų spalvų, kryptų, atveria ritmiškus plokštumos laukus, formų jungtis. Kartais dominuojantys geometrinių kompozicijų elementai, vyraujantys kontrastai ir geometrinių struktūrų įprasmina

simbolinių, monumentalių kompozicijų idėjas („Lietuvos vėliava. Geltona, žalia, raudona“). Vertikalių formų dominantės, heraldinės vėliavos spalvų reikšmės abstrahuotos į susikertančių trikampių sistemą. Tapyba mentele, pastoziškas ir faktūriškumas su virvių motyvais tarsi niveliuoja minimalistinę raišką. Virvių medžiagiškumas, paprastumas (it. *arte povera* – skurdusis menas) užmaskuojamas precizišku užtapymu. Kartais erdvė skaidoma abstrakčiomis vertikaliomis juostomis ir, tarsi to negana, užpildoma dinamiškais koliažiniais virvių akcentais („Geltona juosta viduryje“). Pasitelkusi kompozicijos dominantę kvadratą ir atsisakydama spalvų, menininkė operuoja monochrominėmis spalvomis ir geometrinių formų (kvadrato) struktūromis, organizuoja erdvę formuodama abstrakčią tuštumą. Juodas arba baltas kvadratas, kaip svarbiausi akcentai centre, optiškai nutolinta arba priartinta erdvė – tarsi besisukančio kvadrato trajektorijos aidas. Iš I. Suokaitės kūrinių sklindantis veržlumas ir energija, jos sukurtų formų skambesys „sonoro“ įprasmina svarbiausias jos savybes: profesionalumą, kūryboje atvertą intuityvą laisvę – lyg instrumentais grojant spalvų, formų, linijų ir medžiagų reikšmėmis bei prasmėmis.

R. Helmeris gimė 1940 m. netoli Karlovi Varų, Bohemijoje. Kartu su I. Suokaite studijavo Miuncheno taikomosios dailės akademijoje. Vėliau Miuncheno dailės akademijoje dėstė grafiką. Abu dailininkai buvo dailininkų grupės GEDOK Miunchene nariai. Jų meninis tandemas išreikštas konstruktyvistinės krypties tapybos, grafikos, objektų srityje. R. Helmeris nuo 9 dešimtmečio dirbo su betono konstrukcijomis. Kaip ir I. Suokaitės darbuose, jo kūryboje vyrauja abstraktus geometrizmas (7 deš.), ryškios spalvos. Paveikslai varijuoja skirtingų pločių ir storių linijomis, vertikalėmis ir horizontalėmis. R. Helmerio kūryba inspiruota Bauhauzo mokyklos, dailininkų abstrakcionisų, optinio meno kūrėjų, siurrealizmo ir abstraktaus ekspresionizmo atstovų. Kaip ir I. Suokaitė, jis savo ieškojimus plastinės raiškos srityje cikliškai plėtojo tapybos, grafikos, reljefinių paviršių formų, stiklo, tekstilės meno, koliažų ir piešinių technikomis. R. Helmeris kuria darbų serijas, o pastaruoju metu itin susitelkęs į erdvines-tapybines kompozicijas.

7 dešimtmečio pradžios R. Helmerio darbuose vyrauja monochrominiai reljefai arba

3
Gutbrod H., *Ingryda Suokaitė – sonore: parodos Fiurstenfeldbruke katalogas*, Vokietija, 2015, p. 4.
4
Ibid.

Rolandas Helmeris parodoje
 „Abstraktu – geometriška –
 konkretu“ prie savo kūrybių
 Vytauto Kasiulio dailės
 muziejus, 2019
 Fot. Gintarė Grigėnaitė

>
 Ingryda Suokaitė ir Rolandas
 Helmeris savo kūrybos
 parodoje „Abstraktu –
 geometriška – konkretu“.
 Vytauto Kasiulio dailės
 muziejus, 2019
 Fot. Nijolė Nevčesauskienė

nespalvotos (juodos ir baltos) grafinės išraiškos geometrinės figūros su dominuojančiais kontrastais ir formomis. Dar 1967 m. pasirodė kūrinių su paprasta apgalvota kompozicija, kurioje racionalus sprendimas nulemia emocinį efektą. Netrukus atsirado R. Helmerio kūrybai būdinga spalvinė linija, kuri, taikliu Eugeno Gomringerio apibūdinimu, jo kūriniuose „išaugo į meninį likimą“. Tai simboliškai nubrėžė ribas tarp racionalaus ir emociškai impulsyvaus tapybos būdo. R. Helmeris nuosekliai tęsė linijų-spalvų-plokštumų derinių paieškas. Vertikaliai komponavo įvairių spalvų linijas vieną greta kitos, taip išgaudamas vis kitokį įspūdį: pasikeitęs gretimai spalvai, iliuziškai abi spalvos tarsi susimaišydavo – tariamai išnykdavo jų linijinės ribos. „Kiekvieną spalvą suaktyvina kontaktas su kitomis spalvomis, kiekviena spalva atskleidžia tik dialoge.“ Kompozicijose vyrauja dominuojančios 2–4 spalvos, o jas greta palydi tiksliai apskaičiuotas spalvų kiekis ir santykis.

2015 m. R. Helmerio kūrybos periodą žymėjo sustruktūrintų kompozicijų ciklas, kuriame horizontalumo ir vertikalumo sampratos neatšiejamos nuo šviesos idėjų. Kūriniai pavadinami terminu „horizontalė-vertikalė“ ir išryškėjančių dominuojančių spalvų pavadinimais. Jie sukurti lesiruočių, arba persišviečiančių dažų, technika, su laipsniškai kintančiu intensyvumu. Varijavimas buvusių kūrinių motyvais yra įprasta R. Helmerio kūrybos strategija. Perkurti arba iš naujo sukurti tai, kas jau buvo mėginta anksčiau, dar kartą įrodo jo metodiškumą ir atkaklų kruopštumą. 1963 m. R. Helmerio paveiksluose pirmą kartą pasirodė apskritimas, leidęs spręsti spalvinius ir plastinius uždavinius stačiakampio plokštumoje (aliuzija į Kazimiero Malevičiaus kūrybą).

8 deš. pab.–9 deš. į R. Helmerio kūrybą sugrįžta tapybos darbai, atlikti tapybinių vaškinių kreidelių technika. Kūrybos metodas

paremtas atsiveriančiais asmeniniais pojūčiais ir būsenomis, piešimo technika nuoširdi / jautri ir tarsi nekontroliuojama. Piešėjo rankos judesiai – braukymas įvairiomis kryptimis, kartais dirbant ir abiem rankomis, taškavimas, trynimasis ir kt. – kartais lemia netikėtą ir apskaičiuotą rezultatą. Konceptuali tapybinė skulptūra (2010) – tapybinių skulptūrų atspindys. R. Helmeris savo konstruktyviausias paveikslų idėjas transformavo ne tik į drobę, bet ir į trimatį reljefą. Taip autorius parodo, kad daug dalykų, kuriuos įsivaizduojame matantys, yra ne pastovios, o nuolat kintančios būsenos. Naujausi skulptūriniai-reljefiniai R. Helmerio darbai vertintini tarsi didžioji daugybės lentelė. Tai ir alfabetas, ir anagrama, atskleidžianti šio dailininko spalvų visatą.

Kūrybinių tandemų atvėrimai buvo unikali galimybė supažindinti žiūrovus su skirtingai realizuotomis, dvasine prasme vieningomis modernistinio meno idėjomis: nuo filosofinių tapybiškų G. Stanulio kūrinių iki jautriai niuansuotos gamtos motyvų J. Katiliūtės darbuose. Kitokį, dekoratyvųjį, sandą sudaro I. Suokaitės ir R. Helmerio tandemas, balansuojantis tarp tapybos ir grafikos, erdvinio ir optinio meno bei *arte povera* reikšmių. Parodose atsiskleidė skirtingose kultūrose brendusių ir kūrusių / kuriančių lietuvių kilmės menininkų identitetas, jų pasaulinio masto kūrybos plėtotės, tarpusavyje transliuojamų meninių idėjų atgarsiai. Parodas papildė katalogai, kūrybos apžvalgos su dailininkų komentarais, laiškų, prisiminimų citatomis. Taip pat atsivėrė ir dalis LNLM rinkinių, buvo parodyta Išeivijos dailės kūrinių kolekcija. Dailininkai, savo likimus susieję su Šveicarija ir Vokietija, LNLM padovanojo savo kūrinių. Ir tai kur kas daugiau nei vien meilės tėvynei išraiška. Šie meniniai tandemai sutvirtino galimybę Lietuvai integruotis į pasaulinės dailės procesus, atrasti aktualų ryšį su svetur gyvenančiais tautiečiais.